

УДК 342.92: 342.84

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.30.132873>

В. А. Стукаленко, канд. юрид. наук, доцент
Одеський торговельно-економічний інститут
Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра прикладної економіки
вул. Інглезі, 6, Одеса, 65070, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗУМІННЯ ВИБОРЧИХ СПОРІВ

В статті висвітлено актуальні питання пов'язані з науковим розумінням категорії «виборчі спори». Зазначено, що виборчі спори є різновидом публічно-правових спорів і характеризуються особливостями предмета, суб'єктного складу та способами розгляду й вирішення. Визначено основні напрямки подальших наукових досліджень категорії «виборчі спори» з урахуванням практичного застосування.

Ключові слова: вибори, категорія, виборчі спори, виборчий процес, правовідносини.

Постановка проблеми. Актуальність теми обумовлена тим, що Президентські вибори в Україні – менше ніж за рік, парламентські – трохи більше ніж за рік. А підготовка, організація та проведення виборів, враховуючи їх суспільно-політичне значення для суспільства, стають підґрунтям для виникнення великої кількості конфліктів між їх учасниками. Спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом, прийнято називати виборчими спорами.

Високий рівень конфліктності виборчого процесу зумовлює пильну увагу до зазначеного правового явища суспільства, законодавця, міжнародної спільноти. Тому, питання правового регулювання механізмів розгляду та вирішення виборчих спорів є одним із інструментів зниження суспільної напруги під час здійснення виборчого процесу. Найефективнішим забезпеченням реалізації природного права громадян на будь-яких виборах чи референдумі є судовий захист цього права адміністративними судами.

Так, за змістом пункту 6 частини 1 статті 19 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства [1].

Враховуючи це, переважна більшість спорів у сфері здійснення народного волевиявлення розглядаються та вирішуються в рамках адміністративного судочинства, і тому, від розуміння правової природи, структури, сутності зазначених спорів залежить ефективність їх розгляду та вирішення.

Вибори як форма безпосереднього народовладдя – це волевиявлення Українського народу здійснене шляхом голосування. Ми погоджуємося із точкою зору О. О. Кукоби, який зазначає що, «під час організації, проведення та підведення підсумків голосування збільшується ймовірність виникнення виборчих спорів, вирішення яких для демократичної держави є неможливим в інші способи, окрім правових» [2, с. 97]. Підсилюється зацікавленість до питання щодо виборчих спорів і тим фактом, що вибори в Україні відбуваються часто. Якщо поглянути на хронологію, то місцеві, або парламентські, або президентські трапляються в Україні в середньому 0,73 рази на рік, або 19 разів за 26 років [3]. Також, загострення уваги щодо виборчих спорів обумовлена певними чинниками. З одного боку, це є необхідністю створення ефективного механізму державного регулювання виборчим процесом, а з іншого – здійснення дієвого контролю та нагляду в цій сфері і все це на фоні гострої, постійної потреби у розвитку теоретичних засад, які можуть виступити підґрунтям для розвитку та удосконалення законодавства у сфері здійснення народного волевиявлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що запропонована тема є недостатньо розробленою.

Категорія «виборчий спір» була об'єктом наукового дослідження багатьох науковців, так, цим питанням займалися М. В. Жушман, А. Б. Зеленцов, В. П. Іщенко, С. В. Кальченко, Є. Б. Лупарев, І. А. Самсін, М. І. Смокович, Ю. Б. Ключковський, С. В. Ківалов, М. І. Мельник, М. І. Ставнійчук, Ю. А. Попова та інші.

На фоні великої кількості наукових досліджень, питання правового розуміння сутності виборчих спорів залишається недостатньо визначеним, тому що більшість робіт були опубліковані до 2014 року, і зрозуміло, не могли в силу об'єктивних умов, враховувати новітні вимоги, передбачені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII [4]. Зазначений Закон України № 2147-VIII докорінно змінює «правила гри» при розгляді та вирішенні спорів у сфері здійснення народного волевиявлення і тому наукове осмислення категорії «виборчі спори» в сучасних умовах актуалізується.

Мета статті. У даній статті, ґрунтуючись на теоретичних дослідженнях й положеннях законодавства, пропонується дослідити особливості, сутність та проблеми розуміння категорії «виборчі спори» для подальшого практичного застосування.

Виклад основного матеріалу. Виборчі спори хоч і не найбільша, але одна з найвідповідальніших категорій спорів в адміністративному судочинстві. «Ще десять років тому кількість таких справ під час виборів сягала десяти тисяч, а останніми роками – близько двох тисяч справ. Такого суттєвого зменшення кількості звернень до суду за захистом виборчих прав вдалося досягти завдяки вдосконаленню виборчого законодавства та установленню судовою практикою по ключовим питанням» [5].

Виборчий спір як правова категорія – дуже складне правове явище, яке можливо розглядати у різних площинах. Такий стан справ спричиняє неоднозначність підходів до визначення даного поняття, оскільки його нормативно закріплена дефініція на сьогоднішній день відсутня. Крім того, вітчизняна юридична наука приділяє досить мало уваги цій проблемі.

По-перше, виборчі спори є складовою категорії «спір».

По-друге, виборчі спори є складовою категорії «правовий спір».

По-третє, виборчі спори є складовою категорії «публічно-правовий спір».

По-четверте, виборчі спори є складовою категорії «адміністративний спір» і т.п.

І, кожний із зазначених вимірів наукового розуміння вносить певне змістовне наповнення у категорію « виборчий спір».

Як зазначає І. А. Самсін, термін «виборчий спір» почали застосовувати лише у 2004-2005 роках [6], незважаючи на довге існування виборчого спору як явища.

Так, В. В. Веннікова пропонує поняття спору розглядати в двох значеннях: а) сперечання, змагання, суперечка та, б) домагання, вимагання чого-небудь в судовому порядку. При цьому друге значення, очевидно, є похідним від першого. Саме в першому міститься етимологічна сутність поняття спору. Ключовими для визначення спору є такі ознаки, як розбіжність думок, доведення їх до відома протилежної сторони (усно чи письмово) з метою встановлення пріоритетності власної думки всупереч іншим [7].

Також, виборчий спір, як складова категорії «правовий спір», включає ознаки зазначеної категорії. Існує багато думок щодо визначення поняття виборчі спори. Усі вони так чи інакше пов'язані з правами і обов'язками сторін, а тому є правовими спорами і їх визначення, по суті, є визначенням спору про право.

Аналізуючи визначення правового спору, можливо констатувати про відсутність єдиного підходу щодо розуміння зазначеного терміну. Слід звернути увагу на те, що існуюча потреба у визначенні сутності дефініції «правовий спір» призвела до формування двох основних підходів до розуміння зазначеного терміну.

Перший підхід передбачає розглядати правовий спір як юридичну справу, звужуючи розуміння виборчого спору. Дана позиція доречна під час оцінки конкретної адміністративної справи на предмет юрисдикції адміністративних судів, але значно обмежує можливість застосування заходів гарантування реалізації виборчих прав та інтересів.

протириччя, що виникає на підставі норм виборчого законодавства та під час виборчого процесу між учасниками саме цього процесу [11].

Неможливо оминати розуміння дефініції «виборчі спори» у контексті взаємозв'язку із категорією «публічно-правовий спір». Пункт 2 частини 1 статті 4 КАС України визначає ознаки публічно-правового спору. Тому, враховуючи ці ознаки, можливо окреслити ознаки виборчого спору, як різновиду публічно-правового спору. До таких ознак можливо віднести: наявність публічного інтересу; одна сторона із сторін спору здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виникає у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи; хоча б одна із сторін є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму; розглядається та вирішується дана категорія справ у спеціальному порядку. Тобто за всіма ознаками виборчий спір належить до групи публічно-правових спорів але із притаманними лише йому ознаками.

М. І. Смокович вважає, що виборчий спір – це правовий конфлікт, який розв'язується в судовому або адміністративному порядку, якщо на це немає заборони, за зверненням спеціально установлених законодавством суб'єктів та який виник під час виборчого процесу чи процесу референдуму і пов'язаний з порушенням виборчого законодавства суб'єктами, що відповідно до законодавства можуть нести відповідальність за це порушення [12].

Необхідність переосмислення категорії «виборчі спори» в сучасних умовах обумовлено міжнародною співпрацею. Наприклад, у листопаді 2017 року була створена Глобальна мережа виборчого правосуддя. Подібна платформа існує у Латинській Америці, пілотний проект нещодавно розпочався у Африці. Метою функціонування таких мереж є надання можливості суддям з різних країн обмінюватися досвідом щодо вирішення виборчих спорів. І, Верховний Суд нашої держави готовий стати осередком такої платформи для суддів євразійського регіону, на підставі того, що українське виборче законодавство перебуває у динамічному розвитку, а також у зв'язку із тим, що в Україні є досвід застосування і вдосконалення виборчого законодавства та судової практики [5].

Розглянуті у статті проблеми є лише невеликою частиною тих невирішених питань, які потребують свого вирішення вже сьогодні як на практично-прикладному рівні, так і на теоретичному.

Висновки. Узагальнюючи наявні на сьогоднішній день точки зору та особисті висновки, слід визначити, що спір у сфері реалізації виборчого законодавства – це публічно-правовий спір, підґрунтям якого є нерегульовані суперечності між суб'єктами матеріальних та (або) процесуальних правовідносин щодо питань забезпечення реалізації виборчих прав, переданий для розгляду та вирішення юрисдикційному органу.

З огляду на усе вищевикладене, необхідно підсумувати, що поняття виборчого спору у сфері здійснення народного волевиявлення – актуальна теоретична проблема, яка потребує подальшого наукового осмислення та ґрунтовніших досліджень. Дослідження проблем розуміння «виборчі спори» у сфері здійснення народного волевиявлення важливо не тільки в контексті правових реформ, а й головним чином в контексті гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами.

Список літератури

1. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06. 07. 2005 № 2747-IV (Редакція від 05. 05. 2018) URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
2. Кукоба О. О. До питання визначення предметної підсудності виборчих спорів пов'язаними із виборами Президента України. URL : <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc8/26.pdf>.
3. Бюджетні ігри із електоратом. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/03/28/635448/>.
4. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03. 10. 2017 № 2147-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

5. Україна може стати осередком з обміну досвідом у вирішенні виборчих спорів для суддів Євразії. URL : <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/ukraina-mozhe-stati-oseredkom-z-obminu-dosvidom-u-virishennyaviborchikh-sporiv-dlya-suddiv-vrazii>.
6. Самсін І. А. Судовий розгляд справ про вибори [Текст] // Вибори і демократія: наук.-просвіт. прав. журн. 2007. – № 1. – С. 4-21.
7. Веннікова В. В. Загальна характеристика поняття правового спору та його особливості у праві соціального забезпечення. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7250/1/Vennikova_763.pdf.
8. Ківалов С. В. Виборчі спори. URL : http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/503/Kivalov_Vyborchiy_spir.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
9. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>.
10. Про вибори Президента України : Закон України від 05. 03. 1999 № 474-XIV (Редакція від 01.01.2016). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/474-14>.
11. Хлібороб Н. Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду [Текст]: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Н. Є. Хлібороб. Львів, 2012. – 12 с.
12. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти : Монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 576 с. URL : http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/NKR/Monografi_Smokovich/Smokovich_Mono_2014.pdf.

Стаття надійшла 25.05.2018 р.

В. А. Стукаленко, канд. юрид. наук, доцент
Одесский торгово-экономический институт
Киевский национальный торгово-экономический университет
Кафедра прикладной экономики
ул. Инглези, 6, Одесса, 65070, Украина

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПОНИМАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ СПОРОВ

Резюме

В статье освещены актуальные вопросы, связанные с научным пониманием категории «избирательные споры». Отмечено, что избирательные споры являются разновидностью публично-правовых споров и характеризуются особенностями предмета, субъектного состава и способами рассмотрения и решения.

Определены основные направления дальнейших научных исследований категории «избирательные споры» с учетом практического применения.

Ключевые слова: выборы, категория, избирательные споры, избирательный процесс, правоотношения.

V. A. Stukalenko, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
Odessa Trade and Economic Institute
of the Kiev National Trade and Economic University
the Department of Applied Economics
Inglesi Street, 6, Odessa, 65070, Ukraine

ACTUAL ISSUES UNDERSTANDING ELECTORAL DISPUTES

Summary

The article highlights current issues related to the scientific understanding of the category of «election disputes». It is noted that electoral disputes are a form of public-law disputes and are characterized by features of the subject, subject composition and ways of consideration and decision. The main directions of further scientific research in the category of «electoral disputes» are determined, taking into account practical application.

Key words: elections, category, electoral disputes, electoral process, legal relations.